

JUSTIN MCCARTHY'NİN 'TÜRKLER VE ERMENİLER: MİLLİYETÇİLİK VE OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA ÇATIŞMA' KİTABININ BÖLÜM BÖLÜM ÖZET VE ANALİZLERİ – 6

AVİM

Analiz No : 2015 / 27

20.11.2015

Altıncı Bölüm: Birinci Dünya Savaşı

Oldukça bilgilendirici bu bölümde McCarthy, Osmanlı-Ermeni ilişkilerinin en kritik evrelerinin genel görünümünü vermeye çalışmaktadır. Savaşın herkes için yıkıcı olduğunu ifade eden McCarthy, savaşın sonunda, doğu Anadolu nüfusunun yüzyıllar boyunca olduğundan çok farklı hale geldiğini, Ermenilerin gittiğini, Müslüman sayısının büyük ölçüde azaldığını belirtmektedir. Birinci Dünya Savaşı geride mahvolmuş, tahrip edilmiş ve hastalıkların pençesinde bir bölge bırakmıştır.

McCarthy bölüme, bu yıkıma neden olan olayları anlatmakla başlamaktadır. Doğu Anadoluda Ermeni isyanının tekrar ortaya çıkması, Ermenilerin Ruslarla tekrar işbirliği yapmalarının ve Rusların Doğu Anadoluda ilerlemelerine yardım etmelerinin, Vanın Ermeniler ve Ruslar tarafından işgalinde de görüldüğü üzere başarılı olduğunu ileri sürmektedir. Ermeniler Ruslara istihbarat sağlamış, Osmanlı karakolları arasındaki haberleşmeyi engellemiş, cephe gerisinde halka saldırarak Osmanlı ordusunun dikkatini dağıtmış ve böylece, Osmanlı ordusunun üçte birinin Van ve çevresinde Ermenilerle mücadele etmeye zorlamıştır. Ermeniler Osmanlının yenilgisine katkıda bulunmuş ve Ruslardan önce Vanı işgal etmeye başlayarak Rusların işini kolaylaştırmıştır.

McCarthynin altını çizdiği gibi, Rusların Ermenilerin bölgedeki Osmanlı güçlerinden ziyade Müslüman halkı hedef aldığını fark etmesiyle Ermeni isyanı kontrol edilemez hale gelmiştir. Daha sonra yenilgiye uğrayan ve gelecekte Ermenilerin yardımını almamakta kararlı olan Ruslar Ermenileri Vanda terk etmişlerdir.

McCarthy, Anadoludaki bu isyanın asıl etkisinin içerde kargaşa yaratılması ve Osmanlı askerlerini Ruslarla savaşmaktan alıkonulması olduğunu öne sürmektedir. Osmanlı yönetimi, Ermeni isyanının çok ciddi bir konu olduğunu ve isyanın başarısının arkasında gönüllü veya gönülsüz olarak verilen yerel desteğin olduğunu fark etmiştir. Bu bağlamda,

McCarthy, 1915te Ermenilerin çıkardığı, Anadoluda iç güvenliğe yönelik tehdidi yansıtan bazı önemli isyanlara değinmektedir: Sasun-Muş-Bitlis (Şubat 1915), Sivas-Karahisar (Şubat 1915), Zeytun-Maraş (Ocak 1915), Urfa (Ağustos 1915), Musadağı (Ağustos 1915). Bunun sonucunda, Osmanlı yönetimi bu isyanları büyük çaplı bir ayaklanma olarak ele almak zorunda kalmış ve savaş zamanında gittikçe büyüyen bu güvenlik tehdidine karşı önemler almıştır. Osmanlı hükümetinin bu ayaklanmaya karşı gerekli kaynak ve insan gücünden yoksun olması sebebiyle, büyük çaplı isyanların gerçekleştiği ve/veya daha önce Rusların işgali altında bulunan eyaletlerdeki Ermeni nüfusuna yönelik, McCarthynin zorunlu göç olarak nitelediği daha radikal önlemler alınmıştır. McCarthynin zorunlu göç ifadesinin kullanılmasını önerse de, bölümde bu ifade yerine sevk ve iskân ve nakil kelimelerini sıkça kullanmaktadır.

McCarthy zorunlu göç sürecinin bütün Ermenileri kapsamadığını belirtmektedir. Anadolunun batısında ve Osmanlı Avrupasında yaşayan ve tehdit olarak görülmeyen çoğu Ermeni, sevk ve iskân sürecinin dışında tutulmuştur. Sürece ilişkin tüm emir ve düzenlemeler, nakledilen Ermenilerin zarar görmemesi için gayret edildiğini göstermekte ve Ermenileri doğrudan veya dolaylı olarak öldürmeye yönelik herhangi bir niyeti yansıtmamaktadır. Gerçekten de, McCarthynin de dikkat çektiği gibi, Ermenileri öldürme niyeti veya kastına doğrudan işaret eden herhangi bir belge, düzenleme veya emir bulunmamıştır. Devletin resmi politikasına ilişkin eldeki tüm kanıtlar böyle bir kasıt veya niyetin tam tersine işaret etmektedir. McCarthy, imparatorlukta savaştan etkilenen tüm insanlar gibi Ermenilerin de büyük acılar çektiğini kabul etmekte, bu acıların hükümetin verimsizliği, kaynak kıtlığı ve Kürt aşiretlerin, suçluların ve hatta bazı Osmanlı yetkililerin açgözlülüğü sebebiyle yaşandığını belirtmektedir. McCarthy, devletin teoride düzgün işlemesi gereken sevk ve iskân süreciyle başa çıkamadığını ifade etmektedir.

Ancak sevk ve iskân sürecine dair istatistikleri, bilgileri ve nüfus kayıtlarını inceleyen birinin yapacağı şekilde, McCarthy sevk ve iskân edilen kişi sayısıyla ilgili çeşitli rakamlar vermektedir. Osmanlının hâkimiyetinde olan topraklarda yaşayan Ermenilerin yarısından biraz fazlasının sevk ve iskânın dışında tutulduğunu belirtmektedir: çoğu Ermeni savaş öncesinde veya savaş sırasında İstanbul ve diğer şehirlere veya Yunanistan, ABD, Kanada, Fransa, Bulgaristan ve Mısır gibi başka ülkelere gitmiştir.

Osmanlı hükümetinin sevk ve iskâna tabi tutulan Ermenilerin güvenliğini sağlama gayretine ilişkin öne sürdüğü en önemli argümanlardan biri, Amerikalıların ihtiyacı olan Ermenilere yardım etmelerini açıkça desteklemesi ve teşvik etmesidir. Osmanlı hükümeti, McCarthynin tarihteki en büyük insani yardım harcaması olarak nitelediği, misyonerlerin bugünün parasıyla 10 milyar dolar değerinde Ermenilere yönelik yardımını kabul etmiştir. McCarthy, ayrıca, aynı dönemde Anadoludaki Müslüman nüfusun da hastalıklardan ve açlıktan etkilendiğine, ancak bunların sadece kısıtlı devlet kaynaklarından istifade ettiğine dikkat çekmektedir.

McCarthy bu örneği Osmanlının Ermenileri koruma gayretlerinin yetersiz kaldığını göstermek için kullanmaktadır. Bununla birlikte, McCarthy Osmanlının Ermenileri hastalık ve açlık haricinde diğer tehditlere karşı da koruyamadığını belirtmektedir. Osmanlı, Ermenilerle birlikte kendi askerlerini de Kürt aşiretlerinin, eşkıyaların, yağmacıların vs. saldırılarına karşı koruyamamıştır. Bölgedeki Ermenilere yönelik yapılan saldırıların

arkadaşındaki gerekçelere değinen McCarthy, Ermenilere yönelik nefretin sebebinin Ermenilerin gerçekleştirdiği saldırılar ve Ruslarla yaptıkları işbirliği, ayrıca bölgede Müslüman halkın canlarına mal olan isyanlar olduğuna işaret etmektedir. 250,000in üzerinde Müslümanın Güney Kafkasyadan kovulması ve Rusların emrindeki Ermenilerin elinde yaşadıkları acılar da bu nefretin sebeplerinden biri olabilir. Öte yandan, Ermenilere kötü muamele eden Osmanlı memurlarının olduğunu belirten McCarthy, Osmanlı yönetiminin Ermenilere yönelik bu suçların farkında olduğunu, bu suçu işleyenlerin bulunması için soruşturmalar yaptığını, suçluların mahkemeye çıkarıldığını ve hatta idam edildiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, Rusların ve Ermenilerin Müslümanlara karşı suç işleyenleri hiçbir zaman yargılamadığına dikkat çekmektedir.

McCarthy, Ermenilerin işlediği cinayetlerin ve Müslümanların kovulmasının pragmatik çıkar hesaplamalarının sonucunda gerçekleşmediğini ileri sürmektedir. Ermeniler ele geçirmeye çalıştıkları bölgeleri ve şehirleri, altyapısı ve yerleşimleriyle birlikte yok etmiştir. McCarthye göre, bunun tek açıklaması, yapılan tahribatın anlamsız olması sebebiyle, Müslümanlara karşı duyulan nefrettir. 1916da Ruslar doğu Anadoluyu işgal ettiklerinde bile, Ermeniler Müslümanları katletmeye devam ederek kontrol dışına çıktıklarını kanıtlamış ve Ruslar bu yüzden 1917 devriminin patlak vermesi sonucu geri çekilmelerinden önce bölgedeki Ermenileri askeri mahkemelerde yargılamaya başlamıştır.

McCarthy Ermeni mezaliminin Rusların Güney Kafkasyaya geri çekilmesinden sonra da devam ettiğini ortaya koymaktadır. Ermeniler, Osmanlının ilerleyeceğini öngörerek, bölgedeki Müslümanlarla, özellikle Kürtlerle savaşmışlar, Osmanlılar bölgeye hâkim olmaya başlayınca da geride yıkım bırakarak kaçmışlar ve bu esnada toplu katliamlar gerçekleştirmişlerdir. Rusların ele geçirdiği Osmanlı savaş esirlerini Ermenilerin infaz etmesi McCarthy bu bölümde değindiği bu nefretin örneklerinden biridir.

Ermenilerin, Fransız işgaline destek vererek güneyde, özellikle Adanada hâkimiyet kurma çabalarını inceleyen McCarthy, bu çabaların da Fransızlar ve Ermenilere karşı Türklerin ve Kürtlerin işbirliği yapmasına sebep olan bölgedeki Müslüman nüfusa yönelik Ermeni mezalimleri nedeniyle başarısız olduğunu belirtmektedir. Bunun sonucunda, Fransızlar Ermenileri terk etmiş ve bu Ermenilerin çoğu Fransızlarla kaçmıştır.

McCarthynin Birinci Dünya Savaşına dair yaptığı değerlendirme, kısıtlı sayfa sayısına oldukça detaylıdır. Osmanlının savaş öncesinde ve savaş sırasında gittikçe büyüyen bir tehdidi nasıl karşıladığını açık bir şekilde gösteren çeşitli önemli noktalara dikkat çekmektedir. McCarthy, bu tehdidin maddi ve sosyal tahribatına rağmen, uygulamada çeşitli eksikliklerle birlikte Osmanlının sivillerin hayatına nasıl önem verdiğini göstermekte ve devletin güvenlik için alınan önlemlerin yetersiz olduğu gerçeğini görerek her türlü yardımı kabul eden Osmanlının iyi niyetli olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, dış güçlerin Ermeni isyanına desteğini nasıl geri çektiğini ve buna rağmen Ermenilerin bölgede nasıl yıkıcı bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: AVİM, . 2026. "JUSTIN MCCARTHY'NİN 'TÜRKLER VE ERMENİLER: MİLLİYETÇİLİK VE OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA ÇATIŞMA' KİTABININ BÖLÜM BÖLÜM ÖZET VE ANALİZLERİ 6." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2015 / 27. Kasım 20. Erişim Kasım 08, 2026. https://www.avimbulten.org/tr/Analiz/JUSTIN-MCCARTHY-NIN-TURKLER-VE-ERMENILER-MILLIYETCILIK-VE-OSMANLI-IMPARATORLUGUNDA-CATISMA-KITABININ-BOLUM-BOLUM-OZET-VE-ANALIZLERI-6

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır